

L'ESTABLIMENT DE L'ENSENYAMENT DEL TALL I CONFECCIÓ A L'ESCOLA D'ARTS I OFICIS

L'ensenyament del tall i confecció es desenvolupa en el darrer quart del segle XIX i es comencen a crear les primeres escoles, ja siguin privades o públiques, a Barcelona i els seus voltants. La importància d'aquest fet és que es pot considerar com l'antecedent de la formació professional femenina. En aquest context, a Mataró, l'ensenyament públic s'inicia el 1895, dins de l'oferta que fa l'Escola d'Arts i Oficis creada la dècada anterior i sostinguda per l'Ajuntament.

1. L'ensenyament femení al segle XIX i l'inici de les classes del tall

L'accés de la dona a l'educació es veu restringit per la imatge tradicional del seu paper en la societat, i, en l'espanyola, la dona té el seu lloc en el matrimoni, fent les funcions de mestressa de casa i minyona. L'escolarització femenina al llarg del segle XIX progressa molt lentament i es passa de l'escola de costura tradicional on les nenes aprenen a cosir i brodar i, en alguns casos, a llegir i rarament a escriure, al centre educatiu on aprenen labors, però també a llegir, escriure i les quatre regles. Al llarg de tot el segle, la incorporació de la dona a l'ensenyament és inferior a la dels homes i es fa en institucions dedicades exclusivament a elles (escoles primàries, dominicals i normals femenines), però es va incrementant, tot i que està molt lluny dels percentatges masculins. La menor atenció de l'educació de la dona en el sistema escolar públic afavoreix que es faci, en un gran percentatge, en congregacions religioses.¹

Durant la primera meitat del segle XIX, les labors són la base de l'ensenyament, però la *Ley Moyano* de 1857 introdueix en el programa de les escoles superiors de nenes les nocions d'economia domèstica i dibuix aplicat a les labors. Aquest darrer està en estreta relació del que serà el tall i confecció, però com que hi ha pocs centres que imparteixin aquest nivell i les mestres tampoc estan instruïdes, es segueix fent, majoritàriament, labors perquè no té un programa definit. En general es prioritzen les labors d'aplicació a l'àmbit domèstic (apedaçar, fer mitja o sargits) i es deixen en un segon nivell les de guarniment, que sovint s'adrecen a noies de classe benestant, bo i que fer diversos tipus de brodat o puntes també representa una sortida laboral per a les noies de classe menestral.²

L'any 1873 es publica el primer manual escolar de tall que es coneix i és d'Elisea Passarans, mestra d'escola pública a Barcelona. El 1877 Carme Ruiz, directora d'un col·legi privat de Barcelona, publica un altre mètode, i el 1882 Maria Lanciano, mestra de l'escola pública a Garriguella, publica un manual

adreçat a les escoles de nenes. Les dues mestres d'escola pública esmentades coincideixen en el fet que si bé el tall és un ensenyament important a l'escola, no es treballa prou per manca de temps i manuals per a aprofundir-hi. Cortada³ afirma que és evident la vinculació entre el tall i les mestres en exercici, i més, si tenim en compte que en l'àmbit rural les mestres poden realitzar altres tasques per incrementar el seu escàs sou i una d'elles és tallar roba per a les mares de les alumnes o impartir classes de tall en acabar l'horari lectiu. Hem de tenir present que en la segona meitat del segle XIX, pràcticament l'únic espai professional intel·lectual permès a les dones és a l'escola, i, per a les mestres que publiquen els manuals els representa ser reconegudes públicament i alhora destacar en l'àmbit educatiu.

Les primeres escoles de tall sorgeixen en la dècada dels 80 i la primera iniciativa que coneixem a Catalunya és del 1881, quan Carme Ruiz, que ja hem esmentat, demana a l'Ajuntament de Barcelona crear una escola oficial especial complementària a les escoles municipals de nenes, però es desestima perquè la matèria no forma part del programa d'ensenyament elemental i no és una responsabilitat del municipi. L'objectiu de l'escola era instruir les noies de classes populars i mitjanes que no podien assistir als centres de pagament per a prendre a ser mestresses de casa i mares i, a més, tenir un caràcter professional. A nivell privat, algunes mestres ja havien començat a obrir col·legis, com la pròpia Ruiz.

2. Els inicis de l'ensenyament professional femení

A finals del segle XVIII, hi ha moltes dones que fan un treball remunerat per a altri, però la seva formació professional és pràcticament nul·la. En el segle XIX, el treball de la dona a les fàbriques es va convertint en menys qualificat i més mal pagat i, fins i tot, el treball remunerat que estava acceptat a finals del segle anterior va perdre la categoria social i econòmica que havia tingut.⁴ Hem d'esperar fins a les dues darreres dècades del segle XIX per trobar les primeres iniciatives públiques per a incidir en la formació professional femenina i que es desenvoluparan paral·lelament als col·legis privats. El 1883 la Diputació obre l'Escola Provincial de Tall agregada a la Normal femenina, en el mateix edifici, i sota la direcció de Carme Ruiz. En els plans oficials encara no es reconeixen aquests ensenyaments, però ben aviat tenen una gran demanda i es consoliden. La Junta Provincial pretén impulsar un ensenyament complementari al de magisteri i destinat, majoritàriament, a les futures mestres. Les alumnes tenen motius per assistir-hi: les futures mestres per ampliar coneixements i aplicar-los a l'assignatura de labors o especialitzar-se en tall i confecció i obrir escoles privades; les altres per exercir de modistes o confeccionar-se la seva roba o de la família. L'any 1918 el centre es transforma en l'Escola Professional per a la Dona.⁵

Les primeres escoles municipals de tall, s'obren la segona meitat de la dècada dels vuitanta, quan es comença a valorar com un ensenyament professional que afavoreix la inserció laboral de les noies de les classes populars.

A Gràcia, l'Ajuntament estableix una escola especial de tall el 1887, i el 1890 passa a formar part de la recentment creada Escola d'Arts i Oficis. El de Sants crea l'escola el 1891 i sis anys més tard és absorbida per l'Ajuntament de Barcelona, que a principis del segle XX comença a crear les seves pròpies escoles. El cas de Mataró, l'hem d'emmarcar en aquest context. Aquests centres municipals, Cortada els considera l'antecedent immediat de la formació professional femenina.⁶

L'Escola Provincial de tall evidencia el canvi de mentalitat que fa possible l'establiment de les escoles municipals de formació professional per a noies i fa necessari comptar amb professores degudament qualificades. Si bé el seu inici està relacionat amb l'Escola Normal de noies per la costura que ensenyaran a l'escola o el treball per a completar el seu sou, les normalistes només són la majoria el primer curs (1883-84). La directora de l'Escola Normal creu que el motiu és la dedicació que requereixen els estudis de magisteri i proposa que les titulades puguin matricular-se gratis. Del curs 1992-91 fins a final de segle el percentatge de mestres està entre el 27 % i 41 %, i es fa evident que les assistents, si tenen alguna pretensió laboral, és la de ser modistes o professores de tall.

L'ensenyament del tall i confecció és una nova sortida professional per a les dones que a la vegada implica que vagin a les escoles. Per això, el 1899 l'Escola Provincial crea dues seccions amb diferent titulació: una de professional per dedicar-se a l'ensenyament del tall i confecció, i una altra de tipus general. El canvi reforça l'orientació professional dels estudis perquè els veu com una sortida laboral, responsabilitzant-se de la qualificació de les futures professores de les escoles de tall municipals que es van creant, però sense deixar de banda una formació general per a mestres o la domèstica. Així, doncs, l'ensenyament del tall i confecció a finals del segle XIX representa un pas decisiu per a les dones amb aspiracions professionals: implica una promoció laboral per a les mestres i una nova professió com a professora de tall. S'inicia, així, la formació professional femenina que es desenvolupa el segle següent.

3. L'Escola d'Arts i Oficis de Mataró: dels seus inicis fins a la primera meitat del segle XX

Des de la primera meitat del segle XIX, l'Ajuntament ha sostingut una Escola de Dibuix i una de Música, aquesta darrera amb algunes intermitències i que en altres estudis ja ens hi hem referit.⁷ Ambdues seran la base sobre la qual s'organitza la futura Escola d'Arts i Oficis.

El 1882 el Consistori crea una comissió formada per Josep Garcia Oliver (diputat a Corts), Terenci Thos i Codina (exdiputat provincial) i Antoni Ferrer Arman (enginyer industrial i professor de ciències exactes), perquè facin una proposta d'ús de l'edifici de la Fleca, al Carreró, que l'Estat ha cedit al municipi per instrucció pública i el vol habilitar.⁸ En aquest moment està destinat a escola

superior de nens, Escola de Dibuix i magatzem, però es troba en mal estat. El dictamen de la comissió arriba quatre anys més tard, el 1886,⁹ i proposa habilitar-ho com a Escola d'Arts i Oficis, s'adjunten les bases per a la seva creació i l'Ajuntament fa seva la proposta¹⁰. El maig s'inclouen en el pressupost municipal les despeses per a un professor de 999 ptes. i per a un altre de 500 ptes., s'acorda que l'arquitecte municipal exercirà a la càtedra de construccions,¹¹ les escoles de Dibuix i Música seran annexes, amb el sou dels seus professors a part més material amb 1.000 ptes., i reparar l'edifici.¹² A l'estiu es convoca el concurs públic per proveir les places, i a l'octubre es nomena Josep Vilardell professor de dibuix aplicat a les arts decoratives.¹³ A l'octubre s'obre el curs. Les classes són d'ensenyament elemental preparatori, aritmètica pràctica, geometria pràctica, dibuix lineal, dibuix de figura i paisatge, dibuix aplicat a les arts decoratives, i música. La matrícula es fa a la secretaria del centre. Per a les assignatures d'aritmètica, geometria i dibuix cal tenir 12 anys i aprovar un examen de lectura, escriptura i les quatre regles fonamentals d'aritmètica. Per al dibuix aplicat a les arts decoratives és indispensable acreditar coneixements de dibuix de figura. La inscripció és gratuïta per a la classe elemental preparatòria; de 5 ptes. la resta d'ensenyaments, i es pot assistir a totes les que no siguin incompatibles.¹⁴ Aquests estudis estan adreçats a nois.

El 28 de novembre se celebra l'acte solemne d'inauguració de l'Escola d'Arts i Oficis al saló de sessions de l'Ajuntament.¹⁵

L'Escola obre al carrer Nou, en els locals que fins aleshores ha ocupat l'Ateneu Mataronès, que ha tancat provisionalment i manté oberta la seva Biblioteca Pública Nocturna.¹⁶ El projecte del nou edifici, el fa Emili Cabañes, i es realitza sota la direcció de l'arquitecte municipal Puig i Cadafalch, però no s'acaba fins deu anys més tard. L'escola està organitzada en tres seccions: Construcció, Arts industrials i Belles Arts¹⁷.

Els primers professors són:

Antoni Ferrer Arman (enginyer industrial), director, professor d'aritmètica, geometria i dibuix lineal.

Emili Cabañes (arquitecte), professor de construccions i arquitecte municipal.

José Vinardell, professor de dibuix aplicat a les arts decoratives.

José Robreño, professor de dibuix natural.

Rev. Gaspar Collet, professor de solfeig i música.

Antoni Casals, professor de la classe elemental d'adults.

I el mes de desembre s'hi afegeixen:

Ramon Soteras, professor de nocions d'àlgebra, geometria descriptiva i elements de mecànica.

Luís Gelada, professor d'elements de física general i aplicada, i de química general i aplicada.

Pasqual Godó, professor de màquines i calderes de vapor.

Emili Gimeno, professor de tecnologia en relació a les indústries locals.
Manuel Soucheiron, professor de dibuix lineal i professional, i projectes.

El primer Reglament s'aprova al 1887 i es modifica l'any següent.¹⁸ Està dividit en tres títols: l'ensenyament, el personal i el material, i els alumnes, exàmens, premis i càstigs.¹⁹ Fixa que: les classes s'imparteixen de dilluns a dissabte, excepte els dies festius, de 19 a 21 h.; la matrícula val 5 ptes. i dóna dret a cursar les assignatures que es vulgui; l'escola té tres seccions: Arts industrials i construcció, Comerç, i Belles Arts, cadascuna amb quatre cursos; els alumnes han de tenir més de 12 anys, excepte els de dibuix i música que poden ser menors, però tenir nocions de lectura i escriptura.

S'ha organitzat l'Escola acomplint els requisits per poder demanar subvenció a la Diputació, i s'aconsegueix el 1888. Anys més tard, Gràcia i Sant Martí de Provençals actuaran de la mateixa manera.

Les obres de remodelació de l'edifici de La Fleca es realitzen entre 1889 i 1894, però el 1891 l'Escola s'hi trasllada, junt amb la Biblioteca, que ara és de titularitat municipal i el 1894 es converteix en Biblioteca Popular i Pública. El 1889 l'Associació Artística-Arqueològica Mataronesa sol·licita un espai a l'edifici per a ubicar-hi un museu local, però no resol organitzar-lo aquí fins al 1894.²⁰ Hem de destacar que a partir del curs 1894-95, s'amplien els estudis amb les càtedres de música instrumental, francès, i tall i confecció, amb una dotació econòmica per als professors de 999 ptes. i per a la professora de tall de 500 ptes.²¹, si bé els estudis de tall no s'imparteixen amb regularitat fins al 1898.

A les memòries i pressupostos que l'equip directiu presenta cada any al Consistori, es constata com de 1887 a 1897 la mitjana és de 150 alumnes i 350 matrícules.²² Segons les dades del curs 1887-88, les matrícules corresponen a: lectura, escriptura i nocions d'aritmètica: 136 alumnes; elements d'aritmètica: 29 alumnes; elements de geometria plana: 28 alumnes; complement d'aritmètica o nocions d'àlgebra: 9 alumnes; geometria de l'espai: 9 alumnes; dibuix lineal: 43 alumnes; dibuix professional: 9 alumnes; dibuix decoratiu: 19 alumnes; dibuix de figura i paisatge: 25 alumnes; i música: 43 alumnes. Per edat, els menors de 12 anys són 49, de 12 a 15 anys són 139, de 15 a 20 anys són 131 i més grans de 20 anys són 31.

Segons la sol·licitud de la renovació de la subvenció quinquennal a la Diputació, amb el pressupost econòmic per al curs 1897-98, el centre té 14.617 ptes. de despeses i 750 ptes. d'entrades (150 alumnes a 5 ptes. cadascun), amb la qual cosa el dèficit puja a 13.867 ptes., i es sol·liciten 6.000 ptes. Hi ha vuit professors, quatre ajudants, director del Museu i bibliotecari, conserge, porter i una gratificació per als professors que tenen el càrrec de director i secretari. També es preveu la compra de material per a la instal·lació del Museu, mobiliari i l'adquisició i enquadernació d'obres científiques per a la Biblioteca.²³

El curs 1900-1901 l'Escola d'Arts i Oficis segueix a La Fleca, que s'ha remodelat i convertit en un edifici notable de la ciutat. Consta de planta baixa: on s'imparteixen les classes de química, mecànica, francès, anglès, teoria de teixits, gimnàstica i tall i confecció; pis principal: amb la direcció, secretaria, biblioteca, museu, i sala d'actes on s'imparteix l'ensenyament elemental, i les classes d'aritmètica, tenidoria, física i construccions; segon pis: on s'imparteixen les classes de dibuix lineal i guarniment, geometria i modelat; i les golfes: on s'imparteix música. Assisteixen 247 alumnes que fan 433 inscripcions, i són obrers que majoritàriament tenen entre 12 i 20 anys, i les classes es fan de dilluns a dissabte de 19 a 21 h.²⁴

La plantilla està formada per:

Eduard Ferrés (arquitecte). Director. Professor de construccions, física i modelat.

Ramon Soterias (enginyer industrial). Secretari. Professor de química, mecànica i àlgebra.

Josep Miralpeix (professor mercantil). Professor de geometria plana, espacial i descriptiva.

Josep Vinardell (professor de dibuix). Professor de dibuix de figura i guarniment.

Ignasi Mayol (enginyer industrial). Professor de dibuix lineal i professional.

Joan Sabater (professor de música). Professor de música.

Dionisio Boba (professor mercantil). Professor d'aritmètica i tenidoria de llibres.

Josep Abril (majordom de telers). Professor de teoria i pràctica de teixits.

Eudald Vigo (metge). Professor de gimnàstica.

Teresa Buxaderas (professora de tall). Professora de tall i confecció.

Carles Barrios (professor d'idiomes). Professor de francès i anglès.

Joan Brú (professor elemental). Professor d'ensenyament elemental.

Agustí Coll (ajudant de música).

Manuel Cassadó (conserge).

Pere Màrtir (porter).

El curs 1910-11 l'edifici comença a mostrar-se insuficient per a donar resposta als 249 alumnes que assisteixen a l'Escola i que han fet 350 inscripcions. En aquests moments s'ha ampliat el claustre amb un segon professor de música i una ajudant de tall i confecció.²⁵ El 1911 es crea un Patronat que administra l'Escola, el Museu i la Biblioteca, amb una Junta presidida per l'Alcalde i composta, pel director de l'Escola amb cinc particulars (tres amb titulació acadèmica –dos d'ells enginyers o arquitectes- i dos amb coneixements pràctics en les arts i indústries), si bé l'Ajuntament nomena el personal docent i administratiu per concurs oposició.

El 1915 l'edifici segueix acollint les classes i, com que la Biblioteca i el Museu arqueològic estan en plena fase d'expansió, l'Ajuntament decideix traslladar-los a l'edifici que ha adquirit de Can Serra, on funcionaran com a

annexos, però independents de l'ensenyament. La biblioteca té més de 2.000 volums i l'any següent es demana obrir-la a l'estudi, convertir-la en l'única de caràcter públic de la ciutat, ampliar-la i recatalogar els documents. Part del Museu també es trasllada al nou edifici i es proposen noves adquisicions. El curs 1915-16 l'Escola té 217 alumnes i han fet 362 inscripcions.²⁶ El 1916 es reforma el Pla d'ensenyament i cada matèria té tres graus, amb pràctiques i visites complementàries, per la qual cosa el 1918 es convoca un concurs per a proveir sis places de professors auxiliars: matemàtiques, tecnologia de les arts, electrotècnia, dibuix artístic, ebenisteria i electricitat.²⁷

Fins a finals de la dècada dels trenta l'Escola manté la mateixa línia que aquests primers anys. Els alumnes oscil·len entre els 200 i 260, amb unes inscripcions de 340 i 400,²⁸ amb pràcticament el mateix claustre. Alguns punts a destacar són: el 1923 es demana subvenció a la Mancomunitat per valor de 7.500 ptes.²⁹, s'adapta l'ensenyament a l'Estatut de la Formació Professional de 1928 que afecta el pla d'estudis,³⁰ el 1929 l'Ajuntament cedeix en dipòsit la Biblioteca pública a la recentment creada Biblioteca popular de la Caixa d'estalvis de Mataró, als anys 30 alguns dels nous professors són antics alumnes, i els darrers anys de la dècada dels trenta estan marcats per la Guerra Civil.

En la dècada dels quaranta l'Escola d'Arts i Oficis experimenta un creixement notable que es manifesta amb l'increment en el nombre d'alumnes i matrícules. Durant els tres primers cursos (1940-41 al 1942-43) hi ha entre 250 i 300 alumnes que fan entre 500 i 550 matrícules, però a partir del curs 1943-44 i fins a finals de la dècada els alumnes passen de 400 i les matrícules entre 750 i 860, fent-se evident que el local és molt insuficient. Els ensenyaments s'adapten progressivament per acomplir les lleis de 1939 de *Protección y fomento de la industria nacional* y de *Ordenación y defensa de la industria nacional* i això possibilita que obtinguin la Capacitació professional, i que per primera vegada l'Escola atorgui un títol acadèmic el 1944. Per al títol de Tall i confecció les assignatures que es cursen són: dibuix decoratiu, cosir a mà, cosir a màquina, labors, confecció i tall.³¹ El centre amplia l'equip docent amb auxiliars a les classes més nombroses i organitza cursets i conferències d'oficis i coneixements generals adreçats tant a alumnes com a obrers. El claustre de professors sofreix el procés de depuració de funcionaris, que conclou el 1945. La plantilla al final de la dècada està formada per:³²

Rafel Estrany. Director. Pintor. Professor de dibuix i pintura.

Esteve Banet. Secretari. Professor d'aritmètica i geometria.

Lluís Gallifa. Professor de tecnologia de la construcció.

Baldomer Vila. Professor de dibuix lineal.

Isidre Maristany. Professor de tecnologia mecànica.

Jesús Illa. Professor de gramàtica i aritmètica.

Jaume Bodmer. Professor de música.

Teresa Buxaderas. Professora de tall.

Montserrat Barbena. Professora de labors.

Santiago Estrany, Professor auxiliar de dibuix i pintura.

Marià Ribas. Professor auxiliar de dibuix i pintura.
Andreu Català. Professor auxiliar de dibuix lineal.
Jaume Sahagún. Professor auxiliar de mecànica.
Joan Fossas. Professor auxiliar de música.
Antoni Estival. Mestre de taller mecànic.
Joan Casademunt. Mestre de taller de fusteria.

La Junta del Patronat que dirigeix l'Escola està formada per l'Alcalde, com a president, el Delegat de l'Ajuntament a l'Escola, el Conseller de cultura, el director de l'Escola i quatre vocals. Els seus membres el curs 1943-44 són: Josep Martí (Alcalde president), Josep M. Sabater (Delegat de l'Ajuntament i Vicepresident), Benet Fité (Conseller de Cultura), Rafael Estrany (Director de l'Escola), i els vocals: Salvador Font, Antoni Floriach, Joaquim Morera i Josep Pla. El curs 1949-50 aquest òrgan pràcticament té els mateixos membres, només ha canviat l'Alcalde, que és Antoni Cabot, i el president de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament i Delegat de l'Escola, que és Martí Fité.³³

Els actes organitzats per l'Escola segueixen la tradició dels anys anteriors. Així, doncs, s'obre oficialment el curs amb la presència de les autoritats municipals, la Junta del Patronat i gran afluència de públic. Alguns anys se celebra en el Teatre Clavé (com el curs 1944-45) i l'acte s'organitza com una festa cultural amb discursos, es reparteixen premis als alumnes, la Banda municipal fa un concert dirigida pel professor de música de l'Escola, etc.³⁴ També organitza altres actes públics: exposicions de treballs a principi i final de curs, concert de final de curs dels alumnes de música, convocatòria del Concurs de treballs d'artesanía executats fora de l'escola per alumnes i exalumnes i patrocinat per la casa Molfort's (des de 1942), vetllades musicals, etc. Amb els alumnes es fan excursions i visites culturals per la comarca i comarques properes com a complement de la docència, amb els premiats pel seu comportament, aplicació i assistència es visita la Fira Internacional de Mostres de Barcelona, etc. Així mateix, fa una publicació amb les activitats de l'Escola on s'inclou la memòria del curs anterior, l'obertura de l'actual, articles d'actes destacats de l'Escola, quadre de professors, resum de qualificacions, quadre d'honor, imatges de treballs guardonats, pla d'estudis, programes d'assignatures, anuncis d'empreses patrocinadores, etc.³⁵

A finals de la dècada dels quaranta, segons el discurs d'obertura oficial del curs 1949-50, la majoria d'indústries i tallers de la ciutat dels rams de la fusteria, mecànica, lampisteria, ebenisteria, obres, arts aplicades, delineació, pintura i música, té entre els seus treballadors alumnes formats a l'Escola, on han adquirit els coneixements tècnics. En les memòries anuals es constata el prestigi que té la institució entre la classe obrera, i aporta com a evidències els 400 alumnes i 872 matrícules el 1949, la seva assistència regular i les altes qualificacions obtingudes. També s'enorgulleix de la seva influència en la comarca i que entre els seus alumnes hi hagi fills i filles, nets i netes d'exalumnes, afirmant que l'Escola *«ha incidido en la formación profesional de la juventud obrera y artesana de la*

*ciudad y ha contribuido a elevar el nivel cultural, científico y económico».*³⁶ El 1948 s'obre a l'Escola un Museu d'art decoratiu amb pintures, escultures, esmalts, ceràmiques, cuir, vidre, ferro, mobiliari, mosaic, etc.³⁷

Finalment, només algunes dades rellevants referents a la segona meitat del segle. El 1955 es promulga la *Ley de Formación Profesional Industrial* i el 1959 l'Escola transforma els seus plans d'estudis per adaptar-s'hi i és reconeguda com Escola de Formació Professional Industrial. El 1968 se trasllada a l'actual edifici de nova planta i de titularitat municipal a l'Av. Puig i Cadafalch com a Escola de Formació Professional Miquel Biada, i actualment Institut Municipal d'Ensenyament Secundari.

4. L'inici de les classes de tall i confecció a l'Escola d'Arts i Oficis de Mataró

Vista l'evolució de l'Escola d'Arts i Oficis, passarem a situar els primers anys dels ensenyaments de tall i confecció en el centre. Els inicis, hem de buscar-los el febrer de 1894, quan Concepció Rovira de Serra, de 31 anys, de Barcelona, presenta una instància a l'Ajuntament argumentant la importància del tall i confecció. Exposa que un dels elements de l'educació de la dona és tallar i confeccionar peces de roba de vestir, especialment per al seu sexe, i com que a les escoles públiques està descuidat, és necessari crear una escola especial. Argumenta que corporacions com la Diputació Provincial, o els ajuntaments de Terrassa, Sabadell, Sants o Sant Andreu del Palomar ja les han creades. Proposa crear una Acadèmia municipal de tall i confecció gratuïta, afirmant que serà molt beneficiosa per a les noies de les classes necessitades, ja que tindran una nova manera de guanyar-se la vida de solteres i els serà d'utilitat quan tinguin la seva família. Així mateix, demana que la professora sigui una alumna seva, de la qual garanteix la seva aptitud i pràctica, formada amb el sistema Rovira, que ella ha inventat, i garanteix que és el més senzill i perfeccionat dels que es coneixen.³⁸

El mes de març del mateix any, la Comissió de Foment de l'Ajuntament proposa crear a l'Escola d'Arts i Oficis per al curs 1894-95 una classe de tall i confecció, junt amb la d'altres matèries com ja hem dit. Concreta que les classes de tall i confecció siguin de vestits i roba interior de senyora amb un sistema especial per a senyores amb poca instrucció, i que la dotació de la professora és de 500 ptes. anuals. La convocatòria del concurs per a proveir la plaça no es fa fins al febrer de 1895 i es concreta que és per a senyores, que han de presentar els títols i documents que acrediten la seva aptitud en un termini de 30 dies, recordant que les classes són nocturnes i per a noies de classes humils que durant el dia treballen a les fàbriques i tallers. Es presenta només Maria Puigferrat Gelina, de 32 anys, domiciliada a Mataró, i adjunta la documentació acreditativa de la seva aptitud per a l'ensenyament del tall pel mètode Rovira, emfatitzant que no exigeix coneixements aritmètics, geomètrics, ni nocions de dibuix, i que s'ha adoptat en escoles de diverses corporacions municipals perquè és el que té resultats més pràctics. El mes d'abril se li adjudica la plaça i es fa el nomenament,

però se li posa la condició que no prengui possessió fins al primer dia del proper curs escolar.³⁹ Aquest fet, podem considerar-lo com la primera actuació de l'Ajuntament en la formació professional pública femenina a la ciutat.

No tenim constància de quants cursos exerceix Puigferrat o fins i tot si arriba a fer-ho, ja que en el pressupost del curs 1897-98⁴⁰ no consta la mestra de tall i confecció. Nosaltres som del parer que en aquests moments no hi ha professora, i bo i que la plaça s'ha creat, no és fins a final de curs que s'incorporarà la nova. El juny de 1898 l'Ajuntament acorda nomenar Teresa Buxadera Bas per a la plaça de tall i confecció, en pren possessió el mes de juliol, amb el sou de 500 ptes. l'any.⁴¹ El desembre de 1904 l'Ajuntament, després de convocar concurs per a cobrir la plaça de professora auxiliar de tall i confecció, nomena Montserrat Berbena Quellus, i pren possessió el mes de gener següent.⁴²

L'evolució de l'alumnat de las classes de tall i confecció de 1900 a 1916 podem veure-la en el quadre següent: ⁴³

Assignatura/curs	1900-01	1910-11	1915-16
Tall i confecció	36	72	58
% alumnes classes de tall	8.3%	20.6%	16%
Total escola	433	350	362

Les classes es fan de dilluns a dissabte de 19 a 21 h, però el curs 1916-17, amb dues professores i una auxiliar es fan de 19.30 a 21h. Pel que fa a les docents i els oficis de les alumnes, hi ha constància que:

El curs 1900-1901 totes les alumnes treballen en oficis diversos i la professora és Teresa Buxadera.

El curs 1910-11 les alumnes són 58 calceteres, 6 filadores i teixidores, 6 d'oficis diversos i 2 jornaleres.

El curs 1911-12 la professora és Teresa Buxadera amb la seva germana Carme d'auxiliar i com a professora elemental Montserrat Berbena.

El curs 1915-16 les alumnes són 36 filadores, teixidores, calceteres o modistes; 10 d'oficis diversos, 7 jornaleres, 3 empleades i 2 embaladores. El curs 1916-1917 consten com a professores de tall i confecció Teresa Buxadera i Montserrat Berbena, amb Carme Buxadera com a auxiliar.

Les classes de tall i confecció i labors van adaptant-se a les necessitats de la demanda. El curs 1925-26 hi ha 41 matrícules a tall i confecció d'un total de 400 de tota l'Escola.⁴⁴ Si ens fixem ara en la dècada dels 40, que és quan l'Escola experimenta un creixement notable, l'evolució de l'alumnat de les classes de tall és la següent:⁴⁵

Assignatura/curs	1942-43	1943-44	1944-45	1945-46	1946-47	1947-48	1948-49
Confecció	14	18	23	19	25	30	32
Tall	17	19	25	22	23	26	29
LABORS(42-43 al 44-45 encaixos)	10	9	6	16	19	22	28
Total	41	46	54	57	67	78	89
% alumnes tall sobre total	7.6%	6.2%	6.3%	6.9%	8%	9.5%	10.3%
Total matrícules Escola	536	746	854	832	837	822	861

D'aquesta dècada és interessant l'entrevista que li fa el secretari de l'Escola, Esteve Banet, a Teresa Buxadera a final del curs 1948-49,⁴⁶ amb motiu dels seus cinquanta anys com a professora de tall i confecció, perquè ens complementa d'altra informació arxivística, si bé algunes dades no rellevants per al nostre estudi s'haurien de contrastar. Ella afirma que el 1898 va entrar al centre quan es va crear la seva plaça i va ser la primera mestra. Recorda que va començar amb menys de vint alumnes, però que van anar augmentant i que el 1905 ja va ser necessari posar-li una auxiliar, Montserrat Berbena, que al cap de poc va passar a fer ensenyament elemental i llavors va entrar com a auxiliar la seva germana Carme, que era una bona modista. L'ampliació en el personal estava justificada perquè entre les tres professores tenen més de cent alumnes. L'ensenyament elemental, el sol·liciten les mateixes joves, ja que moltes són analfabetes, i durant dos o tres anys les classes d'ensenyament primari de nois i noies van estar molt plenes perquè, per llei, els industrials havien de facilitar un mínim de dues hores de classe diària als obrers menors de 14 anys, però com que era un ensenyament de primeres lletres, aquests estudis no encaixaven en el pla general de l'Escola i van ser suprimits. Llavors es crea la classe de confecció i labors que des de llavors està a càrrec de la senyora Berbena. Les seves classes de tall i confecció, les defineix com a pràctiques amb una part teòrica que inclou el dibuix, i el sistema l'ha anat adaptant, però va començar a fer classe amb el mètode Rovira. Les seves alumnes són noies obreres que confeccionen roba interior, vestits, abrics per a elles i les seves famílies, però també n'ha tingut que són professores de tall o treballen de modistes.

Durant la primera meitat de segle, a la ciutat també es pot aprendre tall i confecció a nivell particular. Així mateix, recordem que les labors formen part del currículum escolar de les noies, que inclouen brodar i cosir, i que és una matèria important tant en l'ensenyament públic com privat. També s'ensenya a cosir a les escoles dominicals per a obreres, com l'Escola del Sagrat Cor de Jesús des de 1874. A tots aquests ensenyaments, ens hi hem referit en altres estudis.⁴⁷

5. Conclusions

Hem constatat com l'ensenyament de tall i confecció a l'Escola municipal d'Arts i Oficis es planteja el 1894, al cap de vuit anys de la creació del centre i dins el seu objectiu d'instruir a la classe obrera, en aquesta ocasió adreçada a

les noies. Aquesta actuació, l'hem d'emmarcar en el context català en què s'estableixen les primeres escoles municipals de tall la segona meitat de la dècada dels vuitanta, en començar-se a valorar com un ensenyament professional que incideix en la inserció laboral de les noies. Les primeres obren a les ciutats properes a Barcelona i després formaran part de les seves Escoles d'Arts i Oficis, com a Gràcia, i a principis dels noranta Barcelona crea les seves. No és d'estranyar que la professora de tall que fa la proposta a l'Ajuntament de Mataró argumenti que el seu sistema és el que es fa servir en altres ciutats perquè és el més eficient.

Si bé la proposta del Consistori d'organitzar una classe de tall i confecció és del 1894, no es convoca la plaça fins a l'any següent i bo i que hi ha constància que es nomena Maria Puigferrat, la documentació consultada ens fa pensar que les classes no van tenir gaire durada.⁴⁸ Hem d'esperar al 1898, quan l'Ajuntament nomena Teresa Buxadera, que té titulació per a exercir, perquè aquests ensenyaments tinguin continuïtat. Amb el creixement de l'Escola i l'increment de la matrícula a principi del segle XX, el 1905 es anomena com a auxiliar Teresa Berbena, que, en augmentar el nombre d'alumnes, passa a mestra elemental i entra com a auxiliar Carme Buxadera durant uns anys. En suprimir-se els estudis elementals, Berbena passa a la classe de labors, però intuïm que no deixa d'impartir classes de tall. No volem deixar d'esmentar que l'assignació que té la mestra de tall és de 500 ptes. anuals, la meitat de la que tenen els professors d'altres matèries, igual que en altres nivells educatius, on les dones cobren substancialment menys que els seus companys per una dedicació equivalent.

La primera dècada del segle XX, el nombre d'alumnes de tall i confecció té una gran expansió, i comença amb 36 matrícules (el 8.3% del total de l'Escola) i s'arriba fins a les 72 (el 20.6% del total) el 1910, però progressivament es consolida al voltant de les 40 matrícules (entre un 10 i un 7% del total). A partir de 1943, quan l'Escola experimenta un creixement considerable en el nombre de matrícules, les classes de tall, confecció i labors segueixen una tendència semblant fins al final de la dècada i cada any augmenten, passant de 54 l'any 1944 a 89 l'any 1948, a la vegada que s'incrementa el percentatge que representen respecte al total del centre, ja que en aquests quatre cursos passen de ser un 6.3 % al 10.3%. Tot plegat, ens fa constatar l'arrelament del estudis i la importància que van adquirint.

Teresa Buxadera, en la seva entrevista de final de la dècada dels quaranta, ens fa evident que realment els estudis de tall i confecció destinats a joves obreres han aconseguit dos objectius: per una banda, són professionalitzadors perquè alumnes seves són professores de tall o modistes, i per l'altra, han instruït noies per a confeccionar la seva roba i la de la família.

Montserrat Gurrera i Lluch

Bibliografia :

Actividades de la Escuela Municipal de Artes y Oficios de Mataró, (Mataró 1943).

Actividades de la Escuela Municipal de Artes y Oficios de Mataró, (Mataró 1945).

Actividades de la Escuela Municipal de Artes y Oficios de Mataró, (Mataró 1949).

RAMÓN ALBERDI, *La formación profesional en Barcelona. Política, pensamiento, instituciones 1875-1923* (Barcelona 1980).

MARGARIDA COLOMER I ROVIRA, *La postguerra a Mataró 1939-1952*, (Barcelona 2013).

ESTHER CORTADA I ANDREU, «Entre la casa, el taller i l'escola: el tall i confecció, un ensenyament professional?» a VVAA, *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques*, (Mataró 1999).

MONTSERRAT DOMÈNECH COLL; MANEL FANDOS GARRIDO, «Les lleis de la formació professional (1924-1928) » a VVAA, *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques*, (Mataró 1999).

MONTSERRAT GURRERA I LLUCH, *Els orígens de la xarxa escolar de Mataró (1808-1868)*, (Mataró 2012).

MONTSERRAT GURRERA I LLUCH, «La primera biblioteca popular al Mataró vuitcentista» a VVAA, *Història/històries de la lectura*, (Palma de Mallorca 2005).

M. CONCEPCIÓ JIMÉNEZ VIDAL; MARC ROMERO CARBONELL, «L'evolució legislativa de la formació professional en el període 1936-1957 i la seva incidència a l'Escola del treball de Tarragona» a VVAA, *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques*, (Mataró 1999).

LIGOS, V; CERDÀ, J. A. I PEREJOAN, A. *Miquel Biada. L'institut Politècnic Municipal de Mataró. Dels Arts i Oficis a la Formació Professional*, (Mataró 1993).

JOAQUIM LLOVET, *Mataró, dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, (Mataró, 2000).

JOAQUIM LLOVET, *La ciutat de Mataró*, II, (Barcelona 1961).

JORDI MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, «La formació professional femenina durant

d'etapa preindustrial» a VVAA, *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques*, (Mataró 1999).

Reglamento de la Escuela de Artes y Oficios de Mataró formado por la comisión especial de la escuela y aprobado por el Excmo. Ayuntamiento en sesión de 18 octubre 1.888, (Mataró 1888).

RAMON SALAS I OLIVERAS, *Mataró i l'ensenyament*, (Mataró 1964).

RAMON TARRÒS I ESPLUGAS, «Escola d'Arts i Oficis de Mataró. Els inicis i algunes fites per a la seva història» a VVAA, *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques*, (Mataró 1999).

Premsa periòdica

El Mataronés, anys 1876, 1877, 1882 i 1886.

El Nuevo Ideal, anys 1883 i 1886.

La Voz de Iluro, any 1873.

El Semanario de Mataró, any 1886.

Documents diversos

Arxiu Històric Comarcal del Maresme, Arxiu Municipal de Mataró (=ACM,AMM). Acords municipals 1880, 1881, 1882, 1886. Documents AC-2810, AC-2810-10, AC-2810-19, AC-2810-23, AH-93, AH-174, C-0011-21, C-0014-19, C-0014-30, C-0014bis-25 i CEN-073-13 .

Arxiu Històric General de la Diputació de Barcelona (=AHGDB). Document 3393.

NOTES:

- 1.- JORDI MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, «La formació professional femenina durant d'etapa preindustrial» a VVAA, *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques*, (Mataró 1999), p. 94.
- 2.- ESTHER CORTADA I ANDREU, «Entre la casa, el taller i l'escola: el tall i confecció, un ensenyament professional?» a VVAA, *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques*, (Mataró 1999), p. 189.
- 3.- CORTADA, «Entre», p. 190.
- 4.- MONÉS, «La formació», p. 94.
- 5.- CORTADA, «Entre», p. 192-193.
- 6.- CORTADA, «Entre», p. 193-194.
- 7.- Entre ells: MONTSERRAT GURRERA I LLUCH, *Els orígens de la xarxa escolar de Mataró (1808-1868)*, (Mataró 2012), p. 345-389.
- 8.- Arxiu Comarcal del Maresme, Arxiu Municipal de Mataró (=ACM,AMM). Acords municipals 24-5-1882.
Antonio Ferrer Arman el 1873 dirigeix una acadèmia de 2n. Ensenyament, nàutica, comerç i carreres especials, situada al carrer Argentona núm. 11, amb diversos professors, alumnes interns i externs. El centre ja funcionava el 1871. *La Voz de Iluro* de 5, 12 i 19-01-1873 i 16-02-1873. *El Mataronés* de 11-06-1882.
- 9.- Josep Garcia Oliver era mort i el substitueix Emili Cabañes.
Arxiu Comarcal del Maresme, Arxiu Municipal de Mataró (=ACM,AMM). Document AH-174.
- 10.- ACM,AMM. Acords municipals 15-4-1886. *El Mataronés* de 18-4-1886. *El Semanario de Mataró* de 24-4-1886.
Als baixos hi hauria l'Escola d'Arts i Oficis; al pis principal hi hauria una sala d'actes acadèmics, una biblioteca, un museu d'antiguitats, una galeria de pintures i una exposició permanent de mostres de productes; al segon pis hi hauria les classes de dibuix i música. També annexa hi hauria una classe d'ensenyament elemental d'adults. ACM,AMM. Document C-14.
- 11.- ACM,AMM. Acords municipals 4-5-1886.
- 12.- La Comissió especial va dictaminar que feien falta per a la instal·lació de l'Escola d'Arts i Oficis 30.000 ptes. i l'Ajuntament aprova consignar-ne 5.000 per reparar-lo, pensant que aquesta quantitat és insuficient per reedificar-lo.
ACM,AMM. Acords municipals 6-5-1886. *El Mataronés* de 21-2, 16-5 i 23-5 de 1886.
- 13.- *El Mataronés* de 17-10-1886.
- 14.- ACM,AMM. Acords municipals 14-10-1886. *El Mataronés* de 17-10-1886.
- 15.- LIGOS, V.; CERDÀ J. A.; I PEREJOAN, A. *Miquel Biada. L'institut Politècnic Municipal de Mataró. Dels Arts i Oficis a la Formació Professional*, (Mataró 1993), p. 6.
JOAQUIM LLOVET, *La ciutat de Mataró*, II, (Barcelona 1961), p. 148.
RAMON SALAS I OLIVERAS, *Mataró i l'ensenyament*, (Mataró 1964), p. 91.
ACM,AMM. Acords municipals 30-11-1886.
Per més detalls sobre la cerimònia consultar: *El Nuevo Ideal* de 5-12-1886, *El Mataronés* de 21-11 i 5-12 de 1886, *El Semanario de Mataró* de 20-11, 27-11 i 4-12 de 1886.
- 16.- MONTSERRAT GURRERA I LLUCH, «La primera biblioteca popular al Mataró vuitcentista» a VVAA, *Història/histories de la lectura*, (Palma de Mallorca 2005), p. 239-252.
- 17.- El 1888 les tres seccions són: 1ª-Arts Industrials i de Construcció, 2ª-Comerç i 3ª-Belles Arts. Segons el *Reglamento de la Escuela de Artes y Oficios de Mataró formado por la*

comisión especial de la escuela y aprobado por el Excmo. Ayuntamiento en sesión de 18 octubre 1.888. Mataró: Impremta Abadal, 1888; a Arxiu Històric General de la Diputació de Barcelona (=AHGDB). Document 3393.

- 18.- RAMON TARRÓS I ESPLUGAS, «Escola d'Arts i Oficis de Mataró. Els inicis i algunes fites per a la seva història» a VVAA, *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques*, (Mataró 1999), p. 356-359.
- 19.- AHGDB. Document 3393.
- 20.- GURRERA, «La primera», p. 239-252.
JOAQUIM LLOVET, *Mataró, dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, (Mataró, 2000), p. 325 i 328.
- 21.- CM,AMM. Documents C-0011-21, C-0014-30, C-0014bis-25.
- 22.- ACM,AMM. Document AC-2810; AHGDB. Document 3393; *Actividades de la Escuela Municipal de Artes y Oficios de Mataró*, (Mataró 1949), 18. TARRÓS, «Escola», p. 358.
- 23.- AHGDB. Document 3393.
- 24.- ACM,AMM. Document AC-2810-10.
- 25.- ACM,AMM. Document AC-2810-19.
- 26.- ACM,AMM. Document AC-2810-23.
- 27.- ACM,AMM. Document CEN-0073-13.
- 28.- ACM,AMM. Document AC-2810-19. *Actividades* (1.949), p. 18.
- 29.- ACM,AMM. Document C-0014-19.
- 30.- Publicada Reial Decret Llei de 21-12-1928.
MONTSERRAT DOMÈNECH COLL; MANEL FANDOS GARRIDO, «Les lleis de la formació professional (1924-1928)» a VVAA, *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques*, (Mataró 1999), p. 201- 210.
TARRÓS, «Escola», p. 359.
- 31.- *Actividades de la Escuela Municipal de Artes y Oficios de Mataró*, (Mataró 1943).
- 32.- MARGARIDA COLOMER I ROVIRA, *La postguerra a Mataró 1939-1952*, (Barcelona 2013), p. 219-220.
Actividades, (Mataró 1949), p. 20.
- 33.- ACM,AMM. Document C-0014-19. *Actividades* (1943, 1945 i 1949).
- 34.- COLOMER, *La postguerra*, 219-220. *Actividades* (1943, 1945 i 1949).
- 35.- *Actividades* (1943, 1945 i 1949).
- 36.- *Actividades*, (1949), p. 4.
- 37.- *Actividades*, (1949), p. 12-13.
- 38.- La instància de Concepció Rovira es registra el 19 de febrer de 1894. La proposta de la Comissió de Foment és del 2 de març de 1894 i l'Ajuntament l'aprova en sessió del 6 de març del mateix any.
ACM,AMM. Documents C-0011-21, C-0014bis-25 i C-0014-30.
- 39.- El 2 de febrer de 1895 l'Ajuntament constata que encara no s'ha proveït la càtedra de tall i confecció i s'acorda convocar concurs públic per a proveir-la el 12 de febrer i es publica a "El Noticiero Mataronés" el 13 de febrer. S'adjudica la plaça el 2 d'abril a Puigferrat i el 6 d'abril es fa el nomenament.
ACM,AMM. Documents C-0014bis-25 i C-0014-30. *Actividades*, (1949), p. 15-17.
- 40.- AHGDB. Document 3393.
- 41.- Nomenament el 23 de juny de 1898 i presa de possessió l'1 de juliol del mateix any. El cognom de la professora consta de diferents maneres als documents consultats: Buxadera,

- Buxaderas, Buixadera, Buixaderas, o Boixadera. Nosaltres ens hem decantat pel de Buxadera perquè és el que consta en més documents dels que hem consultat.
ACM,AMM. Documents C-0011, C-0014 i AC-2810. *Actividades*, (1949), p. 15-17.
- 42.- Nomenament el 29 de desembre de 1904 i presa de possessió el 2 de gener de 1905. El cognom de la professora consta de diferents maneres als documents consultats: Berbena o Barbena. Nosaltres ens hem decantat pel de Berbena perquè és el que consta en més documents dels que hem consultat.
ACM,AMM. Documents C-0011-21, C-0014, AC-2810.
- 43.- ACM,AMM. Documents C-2810-10, C-2810-19 i C-2810-23.
- 44.- TARRÒS, «Escola», 359. *Actividades*, (1949), p. 18.
- 45.- *Actividades*, (1943, 1945 i 1949).
- 46.- *Actividades*, (1949), p. 15-17.
- 47.- MONTSERRAT GURRERA I LLUCH, *Els orígens de la xarxa escolar de Mataró (1808-1868)*, (Mataró 2012), 476-597 i 617-621.
- 48.- Al pressupost de 1897 inclòs a la demanda de subvenció de la Diputació no hi figura la mestra de tall i Teresa Buxadera afirma que el 1898 va ser la primera mestra de tall i confecció. Tot plegat, reforça la nostra idea que Puigferrat, si ocupa la plaça, ho fa per poc temps.